

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

10

*Rimantas Miknys
Lietuvos demokratų partija
1902-1915 metais*

1995

**LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS**

*Skiriu Motinai ir
šviesiam Tėvo atminimui*

ISSN 1392-0391

Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

10

Rimantas Miknys

Lietuvos demokratų partija 1902-1915 metais

VILNIUS

A. Varno personalinė įmonė

1995

UDK 947.45.052

Li-191

Redakcinė kolegija:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Rimantas Miknys

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

Knyga išleista su finansine

ATVIROS LIETUVOS FONDO parama

ISBN 9986-491-22-3

© Rimantas Miknys, Lietuvos istorijos institutas

TURINYS

PRATARMĖ	7
ĮVADAS	8
1. LIETUVIŲ DEMOKRATŲ PARTIJOS KŪRIMASIS IR 1902 - 1904 METŲ POLITINĖ-SOCIALINĖ PROGRAMA	16
1.1. LDP ištakos ir prielaidos	16
1.2. LDP steigimas	27
1.3. LDP pagrindinės programinės nuostatos ir jų įtaka partijos organizavimui	32
2. LIETUVIŲ (LIETUVOS) DEMOKRATŲ PARTIJOS ORGANIZACINIS IR VISUOMENINIS-POLITINIS VEIKIMAS 1905 METAIS	44
2.1. LDP organizacinės problemos, jų sprendimas ir rezultatai	45
2.2. LDP visuomeninė-politinė veikla ir partijos naujų programinių nuostatų formavimas	61
3. LIETUVOS DEMOKRATŲ PARTIJA 1906 - 1915 METAIS	94
3.1. LDP organizacinės evoliucijos ir veiklos ypatumai	96
3.2. LDP politinės-socialinės programos bruožai	128
3.3. Tautiniai-politiniai LDP veiklos aspektai	142

IŠVADOS	168
PRIEDAI	173
LENTELĖS.....	174
LIETUVOS DEMOKRATŲ PARTIJOS PAGRINDINIAI DOKUMENTAI	184
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	218
STRESZCZENIE	226
RÉSUMÉ.....	238
TRUMPINIAI	249
ASMENŲ RODYKLĖ.....	250

2. LIETUVIŲ (LIETUVOS) DEMOKRATŲ PARTIJOS ORGANIZACINIS IR VISUOMENINIS- POLITINIS VEIKIMAS 1905 METAIS

Konservatyvi ir šovinistinė Nikolajaus II ir jo aplinkos politika, kurios laikantis buvo vengiama didesnių politinių bei socialinių reformų ir taip siekiama beatodairiškai išlaikyti neapibrėžtą monarcho valdžios autokratizmą, taip pat Rusijos kariuomenės nesėkmė kare su japonais bei finansinė krizė sąlygojo 1905 m. demokratinės revoliucijos pradžią imperijoje. Revoliucijoje veikusių įvairių politinių jėgų minimali užduotis, siekis buvo apriboti caro valdžią, iškovoti Rusijos politinės (pilietinės) tautos atstovavimo organą, įvedant konstitucinę monarchiją, ir pasiekti, jog būtų suteiktos pilietinės teisės visiems Rusijos gyventojams.

Tačiau 1905 m. įvykiai Lietuvoje nebuvo vien Rusijos revoliucijos apraiškos tąsa. Jie buvo savaimingi. Šį savaimingumą yra pastebėjęs ne vienas tyrinėtojas. Minėtini M. Römeris, A. Bulota, A. Tyla, S. Matulaitis, P. Čepėnas, kaip svarbiausią tų įvykių bruožą pirmiausia nurodę tautinius-politinius pradus¹. M. Römeris juose aptiko daug analogijų su 1848-1849 m. Europos tautų pavasariu ir pažymėjo, jog "*1905 metai buvo lietuvių tautinio judėjimo pavasariu*"². Jie tapo tam tikra riba, skiriančia du paskutinius, ir ypač svarbius, lietuvių tautinio atgimimo etapus. Viena, jie žymėjo "Aušros" ir "Varpo" laikotarpio, kuriam būdinga kova už lietuvių kultūrinės teisės (visų pirma už spaudą lotynišku šriftu), tautinės savimones žadinimas, pabaigą. Antra vertus - tais metais lietuvių klausimas Rusijos imperijoje atvirai iškilo kaip politinis, o tautinis judėjimas tapo masiškesnis ir visuomeniškai platesnis, t.y. politines-kultūrinės tautos reikmes suvokė bei už jas kovojo jau ir kiti liaudies sluoksniai, o ne vien tik jas pirmajame etape iškėlę inteligentai. Nuo tų metų veikla už politinį tautos

savarankiškumą vis labiau plėtėsi. Šia prasme buvo ypač reikšmingi DVS nutarimai, išreiškę lietuvių tautos valią ir pasiryžimą dėl Lietuvos politinės autonomijos. Punktas apie ją buvo įrašytas į visų lietuvių politinių jėgų programinius dokumentus, juo vadovaujantis buvo organizuojama tautinė-kultūrinė ir politinė veikla.

Tad koks vaidmuo teko LDP, kaip šie įvykiai, bendra politinė padėtis kreipė jos organizacinę veiklą, programos nuostatas, ir panagrinėsime šiame skyriuje.

Gali kilti klausimas: kodėl apsiribojome 1905 m., nes istoriografijoje, ypač sovietinio (tarybinio) laikotarpio, šiuos įvykius įprasta aptarinėti apibrėžiant 1905-1907 m. Mūsų nuomone, 1905 m. įvykiai Lietuvoje buvo žymiai savaimingesni, jų raiškos būdai ir priemonės skyrėsi nuo tokių pačių imperijoje 1906 m. (ypač nuo 1906 m. kovo mėn.). 1905 m. Rusijos valdžia sunkiai bekontroliavo politinę padėtį, ypač Lietuvoje. Nuo 1906 m. pradžios ji sustiprino represinių institucijų veiklą, siekdama nuleisti revoliucijos "gara". Įvedė Valstybės Dūmos pavidalo vos matomą parlamentarizmą ir, sumaniai derindama abu šiuos valdymo svertus, totaliai viešpatavo imperijoje iki 1915 m. 1905 m. atsiradusių politinių reiškinių, procesų raida 1906 m. buvo dirbtinai pristabdyta, ir visa monarcho valdžios politika iki pat 1915 m. buvo nukreipta minėtų procesų pasekmėms koreguoti ar likviduoti, kad nepasikartotų 1905 m. situacija. Todėl sąlygos politinių jėgų veiklai Lietuvoje 1905 ir 1906 m. (ypač nuo kovo mėn.) labai buvo skirtingos. Tad ir LDP organizaciniai bei politiniai-socialiniai veiksmai 1905 m., ieškant jų logikos ir paaiškinimo, gali būti nagrinėjami tik išskiriant juos iš įprastos 1905-1907 m. Rusijos demokratinės revoliucijos chronologijos.

2.1. LDP ORGANIZACINĖS PROBLEMOS, JŲ SPRENDIMAS IR REZULTATAI

Problemos, jų priežastys ir ieškojimų paskatos. 1905 m. įvykiai LDP užklupo netikėtai ir visiškai jiems nepasiruošusią nei organizaciniu, nei politiniu (programiniu) atžvilgiu. Naujomis sąlygomis organizacinės partijos problemos dar labiau paaštrėjo, iškilo partijos likimo klausimas. Ne

¹ S. Matulaitis, *Atsiminimai*, Vilnius, 1957, p. 145; M. Römer, *Litwa*, s. 339-436; A. Булат, *Литовцы*, СПб, 1909, A. Tyła, *1905 metų revoliucija Lietuvos kaime*, Vilnius, 1968; Pr. Čepėnas, *op. cit.*, t. 1, p. 333-334.

² M. Römer, *Litewskie stronictwa polityczne*, s. 31.